

MICHAŁ KOSIERADZKI

Instytut Ekonomiki Rolnej
Warszawa

GOSPODARSTWA PAŃSTWOWE W NIEMIECKIEJ REPUBLICIE DEMOKRATYCZNEJ*

Powstałe podczas reformy rolnej w roku 1945 z byłych posiadłości obszarnczych gospodarstwa państwowe (Folkseigene Güter — VEG) mają w ramach rolnictwa NRD i jego socjalistycznej przebudowy udowodnić wyższość wielkiej uspołecznionej gospodarki. Niemieckie gospodarstwa państwowe obowiązane są:

- 1) produkować i dostarczać dla potrzeb spółdzielni produkcyjnych i indywidualnego rolnictwa kwalifikowany materiał siewny oraz inwentarz zarodowy,
- 2) stosować w uprawie i hodowli postępowe metody i nowoczesne sposoby gospodarowania,
- 3) rozszerzać swoje doświadczenia i osiągnięcia z dziedziny wzrostu wydajności i podniesienia produktywności pracy na całe rolnictwo,
- 4) szkolić młode kadry rolnicze.

Start produkcyjny państwowych gospodarstw w NRD był podobnie jak i start naszych PGR szczególnie utrudniony, przede wszystkim z powodu zniszczeń wojennych i dotkliwego braku siły roboczej. Znaczna ilość VEG rozpoczynała gospodarke w warunkach zupełnego braku inwentarza żywego, zaniedbanych i zachwaszczonych pól, zdewastowanych zabudowań, braku fachowych kadr kierowniczych oraz dostatecznej ilości robotników rolnych.

Trzeba było prawie od początku organizować produkcję, w pierwszym okresie wydatnie ograniczać powierzchnię uprawy kultur bardziej pracochłonnych, angażować na nowo i szkolić załogi. Pomoc państwa w postaci kredytów inwestycyjnych oraz środków produkcji dana w odpo-

* Artykuł opracowany został na podstawie materiałów i obserwacji zebranych przez autora podczas pobytu w NRD.

wiednim czasie i w niezbędnej ilości, umożliwiła szybkie przewyższenie pierwszych organizacyjno-produkcyjnych trudności. Obecnie gospodarstwa państwowe w NRD mimo niektórych braków i błędów, o czym będzie jeszcze mowa poniżej, rzeczywiście realizują swoje zadania i istotnie przodują w rolnictwie.

UŻYTKOWANIE GRUNTÓW, SPECJALIZACJA I STRUKTURA ZASIEWÓW

W Niemieckiej Republice Demokratycznej 580 gospodarstw państwowych (VEG) posiada zaledwie 4,4% ogólnej powierzchni użytków rolnych (nasze PGR — 12,8%).

Tabl. 1. Stan użytkowania gruntów w VEG w latach 1950—1955

Rok	Powierzchnia ogółem		Użytki rolne								Lasy i zadrzewienie	
			łącznie		grunty orne		łąki		pastwiska			
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1950	205 494	100	177 410	86,3	148 754	72,4	12 054	5,9	12 607	6,1	17 417	8,5
1953	276 374	100	247 890	89,7	208 515	75,4	16 448	6,0	17 280	6,3	12 507	4,5
1955	299 552	100	283 473	94,6	236 377	78,9	19 551	6,5	20 771	6,9	11 670	3,9

Dane cyfrowe mówią o poważnym zwiększeniu powierzchni znajdującej się we władaniu VEG, jak również o istotnych zmianach w strukturze użytków. Zmiany te idą w kierunku wzrostu udziału gruntów ornych. Skoro przyjmiemy ogólną powierzchnię w roku 1955 za 100, to uzyskamy następujący obraz zmian w poszczególnych latach:

rok 1950 — 100	rok 1953 — 135
rok 1951 — 109	rok 1954 — 150
rok 1952 — 131	rok 1955 — 146

Jak widzimy, szczytowym okresem wzrostu powierzchni państwowych gospodarstw rolnych (VEG) oraz momentem, w którym nastąpiła względna stabilizacja stanu posiadania, był rok 1954.

Zmniejszenie powierzchni w 1955 roku nastąpiło na skutek przekazania części użytkowanych przez VEG lasów, bez dokonywania znaczniejszych zmian w stanie posiadania użytków rolnych. Podobnie jak i w naszych warunkach, w Niemieckiej Republice Demokratycznej nowe powierzchnie — to przede wszystkim opuszczone gospodarstwa chłopskie (jednakże o wiele mniej niż u nas zdewastowane), a następnie obiekty rolne wydzielone w ubiegłych latach dla potrzeb aprowizacyjnych różnym instytucjom i urzędom, a ostatnio przekazane VEG.

Włączenie tych obszarów do gospodarstw państwowych zostało dokonane stosunkowo szybko i na ogół bez specjalnych trudności i zahamowań produkcji i wydajności.

Według danych z 1956 roku niemieckie gospodarstwa państwowe specjalizują się w następujących kierunkach produkcyjnych:

ogólna produkcja rolna	384	czyli 66,2%
produkcja nasienna	42	czyli 7,2%
hodowla zarodowa	88	czyli 15,2%
ogrodnictwo	43	czyli 7,4%
szkółkarstwo	14	czyli 2,4%
sadownictwo	7	czyli 1,2%
winnice	2	czyli 0,4%
razem gospodarstw	580	100 %

Tabl. 2. **Struktura zasiewów w VEG za lata 1950, 1953 i 1955**

(w procentach)

Ziemioplody	1950	1953	1955
Zboża	47,2	45,6	44,7
Oleiste ozime	3,4	3,7	3,7
Kukurydza na ziarno	0,1	0,2	0,2
Strączkowe	4,0	3,3	3,0
Buraki cukrowe	6,2	5,2	5,2
Ziemniaki	14,8	14,6	13,9
Okopowe pastewne	3,2	4,1	4,5
Pastewne polowe	8,5	10,9	12,5
Pozostałe	12,6	12,4	12,3
Międzyplony ozime	1,3	5,6	7,7
Międzyplony jare	6,5	9,6	14,6

Udział zbóż i strączkowych w strukturze zasiewów zmniejszył się w stosunku do lat poprzednich na ogół nieznacznie, przy czym w zbożach nastąpiło istotne przesunięcie na korzyść uprawy jęczmienia ozimego, który zajmuje w roku 1955 prawie 5% ziemi ornej, co w porównaniu z rokiem 1950 stanowi wzrost o 101,4%. Po przejściowym ograniczeniu uprawy pszenicy ozimej (lata 1953—1954) w ostatnim okresie znów zwiększono powierzchnię pod tą kulturą do 8,3%, jednakże poziom z roku 1950 (około 10%) jeszcze nie został osiągnięty. Powierzchnia pod oleistymi ozimymi (rzepak) w związku ze wzrastającym zapotrzebowaniem przemysłu i korzystną ceną powiększa się z roku na rok. Uprawa natomiast kukurydzy na ziarno zmniejszyła się z 0,3% w 1953 roku na 0,2% ziemi ornej w roku 1955. Niewątpliwie na powyższy fakt wpływają tak istotne przyczyny, jak brak wcześniej dojrzewających odmian, duże trudności przy przewlekającym się zbiorze i wynikająca z tego wysoka

pracochłonność oraz duże koszty produkcji. Poza tym bardzo istotną rolę odgrywa również wieloletnie przyzwyczajenie kierowników produkcji do uprawy mniej zawodnych i bardziej wydajnych mieszanek owsa z jęczmieniem i żyta pastewnego z wyką ozimą.

Powierzchnia pod burakami cukrowymi i ziemniakami uległa ostatnio pewnej redukcji na korzyść przede wszystkim okopowych pastewnych.

Tabl. 3. Powierzchnie ziemiopłodów kwalifikowanych w ha

(superelity, elity i oryginały)

Ziemiopłody	1952	1955
Pszenica	8 671	6 461
Żyto	15 275	14 440
Jęczmień	4 273	3 744
Owies	8 841	8 317
Kukurydza na ziarno	598	357
Oleiste	5 748	2 859
Strączkowe	6 708	8 716
Wysadki i nasieniki	1 164	6 061
Ziemniaki	13 677	10 103
Motyłkowe	4 589	9 729
R a z e m	69 544	70 787

Zmniejszenie to nie posiada przekonywającego uzasadnienia ekonomicznego, przeciwnie — względy wyżywieniowe i gospodarcze postulują przy ziemniakach konieczność powrotu przynajmniej do poziomu z roku 1950 (14,8%), co jednak nie jest sprawą prostą i łatwą z uwagi chociażby na

Tabl. 4. Plony niektórych ziemiopłodów w q/ha za okres lat 1950—1955

Rodzaj ziemiopłodu	1950		1951		1952		1953		1954		1955	
	ogółem roln.	PGR	ogółem roln.	PGR	ogółem roln.	PGR	ogółem roln.	PGR	ogółem roln.	PGR	ogółem roln.	PGR
Zboża i strączkowe	20,3	24,7	25,9	28,8	24,3	26,7	22,8	25,6	22,9	24,7	25,9	28,0
Zboża razem	20,7	24,5	26,5	30,4	24,8	28,1	23,2	27,0	23,3	26,0	26,4	29,5
w tym: żyto	18,7	21,1	23,4	25,1	22,2	24,8	19,3	21,8	21,2	23,7	22,9	24,8
pszenica	25,4	28,6	32,3	35,7	30,3	32,5	28,3	30,9	26,9	28,8	31,8	33,6
Zboża pastewne	21,3	25,0	27,7	31,7	25,7	28,5	25,6	28,8	24,3	26,3	27,9	30,8
Oleiste	10,7	14,7	14,4	17,9	10,2	12,2	10,6	12,6	11,5	13,7	15,6	18,1
Ziemniaki	184,2	186,4	178,9	169,4	168,0	173,0	167,7	145,9	200,9	198,5	143,6	130,8
Buraki cukrowe	273,1	288,3	279,4	288,2	293,0	314,0	290,6	290,5	339,5	355,1	286,1	287,1
Okopowe pastewne	337,6	335,9	382,8	371,7	365,0	372,0	399,5	391,1	510,6	522,0	469,0	439,6
Siano łąkowe	33,7	36,5	48,9	52,4	38,7	47,3	46,8	49,8	44,3	49,0	52,0	52,3

występujące w niektórych rejonach kraju nematody. Do chwili obecnej nie dokonano przemieszczenia upraw buraków cukrowych z ziem gorszych na gleby lepsze, tak że uzyskiwane plony nie rekompensują jeszcze dokonanego zmniejszenia powierzchni.

Obszar upraw roślin pastewnych wiąże się ściśle ze stanem ilościowym pogłównia inwentarza żywego. W bezpośrednich obserwacjach i licznych rozmowach stwierdziliśmy rzeczywistą samowystarczalność poszczególnych gospodarstw w zakresie pasz objętościowych i soczystych oraz na ogół wystarczające zaopatrzenie inwentarza żywego w pasze treściwe. Ewentualne zmniejszenie upraw pastewnych polowych może mieć miejsce, o ile jednocześnie zwiększy się zasiewy poplonów, co nie we wszystkich rejonach kraju jest jednak możliwe. W grupie roślin pozostałych istotną pozycję stanowią warzywa w uprawie polowej, których obszar w wyniku wzrastającego zapotrzebowania rośnie z roku na rok.

W roku 1952 ziemiopłody kwalifikowane zajmowały w VEG 35,6% ziemi ornej, natomiast w roku 1955 udział ich wynosił tylko 30%. Zmniejszenie powierzchni pod zasiewami zbóż kwalifikowanych, roślin oleistych i ziemniaków nastąpiło w rezultacie rozszerzenia upraw superelit, elit i oryginałów w spółdzielniach produkcyjnych. Zwolnione w ten sposób obszary VEG przeznaczono w ostatnim okresie pod produkcję kwalifikowanych nasion roślin strączkowych, buraków cukrowych, okopowych pastewnych i motylkowych, na które istnieje szczególnie duże zapotrzebowanie, a których ceny kształtują się na stosunkowo wysokim poziomie.

Produkcja zwierzęca

Pogłowie inwentarza żywego w Niemieckiej Republice Demokratycznej poniosło na skutek działań wojennych większe straty aniżeli pogłowie w Niemieckiej Republice Federalnej. Z tego też powodu w 1949 roku gospodarstwa państwowe w NRD posiadały na 100 ha użytków rolnych tylko 22 sztuki bydła, podczas gdy folwarki obszarnicze w NRF — 42 sztuki.

Obecnie obsada inwentarza żywego w VEG układa się następująco:

Tabl. 5. **Obsada inwentarza żywego na 100 ha użytków rolnych w sztukach efektywnych**

Gatunek	1950	1953	1955
Konie	5,3	8,2	6,6
Bydło razem	28,5	48,4	37,4
w tym krowy	8,5	17,1	15,5
Trzoda chlewna	33,7	267,7	209,2
Owce	70,6	94,1	87,6

Ilość koni w porównaniu z rokiem 1953 uległa w ostatnim okresie niewielkiemu zwiększeniu. Jest ona ze względu na wzrastającą mechanizację jeszcze stosunkowo wysoka i powinna ulec dalszej redukcji do około 5 sztuk na 100 ha użytków rolnych.

Fakt planowanego w ciągu najbliższych lat wzrostu pogłowia koni tłumaczy się koniecznością powiększenia hodowli młodzieży dla potrzeb spółdzielni produkcyjnych i indywidualnego rolnictwa. W 1956 roku VEG otrzymały polecenie powiększenia pogłowia koni o przeciętnie 2 klacze rozplodowe na każde 100 ha użytków rolnych.

Okres od 1950 do 1955 roku przyniósł znaczny wzrost pogłowia bydła, przy czym najwyższe stany zanotowano w roku 1953. Zmniejszenie ilości bydła w latach następnych tłumaczy się przede wszystkim przejściem w roku 1954/55 przez VEG tak zwanych „gospodarstw miejscowych“*, prawie zupełnie pozbawionych inwentarza żywego (około 6 000 ha).

Ponad sześciokrotny wzrost pogłowia trzody chlewnej nastąpił w wyniku odpowiednich zarządzeń i kredytów inwestycyjnych zmierzających do konsekwentnego zmniejszania niedoborów w produkcji mięsa wieprzowego i tłuszczu oraz zarodowego materiału hodowlanego.

Wahania w stanie pogłowia owiec nie mają istotnego znaczenia. W tym wypadku na uwagę zasługuje raczej fakt skoncentrowania się wyłącznie na hodowli merynosów.

Produkcja inwentarza rzeźnego w niemieckich gospodarstwach państwowych wzrosła z 14 000 ton w roku 1951 do około 67 000 ton w roku 1955, przy czym udział trzody chlewnej w dostawach żywca wynosi prawie 80%.

Tabl. 6. Proporcje wzrostu produkcji artykułów pochodzenia zwierzęcego

Rok	Ogółem rolnictwo				Volkseigene Güter			
	żywiec	mleko	jaja	wełna	żywiec	mleko	jaja	wełna
1950	100	100	100	100	100	100	100	100
1954	187	165	155	142	479	359	400	158

Produkcja mleka w VEG zwiększyła się z 41 400 ton w roku 1951 na 148 600 ton w roku 1955 (przy 3,5% tłuszczu). W tym samym roku gospodarstwa państwowe dostarczyły 16 milionów sztuk jaj i 868 ton wełny.

Przeciętna waga odstawianych sztuk inwentarza żywego wynosiła w roku 1955 przy bydle — 382 kg, przy świniami — 108 kg. Średnio od jednej krowy uzyskano w 1950 roku — 2 715 kg mleka, natomiast w roku 1955 roczny udój od krowy wzrósł do 3 398 kg (przy 3,5% tłuszczu).

* Gospodarstwa miejscowe (örtliche Landwirtschaftsbetriebe) są to gospodarstwa rolne tych chłopów wschodnio-niemieckich, którzy uciekli do NRD. Gospodarstwa te zarządzane są przez specjalnego agronoma do momentu przejścia przez spółdzielnię produkcyjną lub VEG. W obiektach tych pracują miejscowe nadwyżki siły roboczej, wynagradzane według specjalnej taryfy. Produkcja wybitnie ekstensywna, brak inwestycji.

WYPOSAŻENIE TECHNICZNE

Tabl. 7. Park maszynowy w VEG

Rodzaj maszyny	Sztuk ogółem			Sztuk na 1 000 ha użytków rolnych		
	1950	1953	1955	1950	1953	1955
Traktory różnych typów	1 830	3 597	4 185	10,3	14,1	14,8
Siewniki traktorowe	111	500	738	0,6	2,0	2,6
Siewniki do nawozów	.	780	1 281	.	3,1	4,5
Opielacze traktorowe (wielostronne)	.	799	2 640	.	3,1	9,3
Snopowiązałki konne i traktorowe	1 640	2 179	1 980	9,2	8,6	7,0
Kopaczki ziemniaczane	.	1 255	1 446	.	4,9	5,1
Wyorywacze traktorowe	.	253	450	.	1,0	1,6
Transportery	.	794	770	.	3,1	2,7
Sieczkarnie motorowe	.	914	856	.	3,6	3,5
Dojarki elektryczne	.	198	323	.	0,8	1,1
Młocarnie	740	1 092	1 007	4,2	4,7	3,8

Stopień zmechanizowania podany w procentach (tabl. 8), oznacza udział powierzchni, z której zebrano ziemiopłody kombajnem, w ogólnej powierzchni ziemiopłodów.

Tabl. 8. Stan ilościowy kombajnów i stopień zmechanizowania sprzętu

Rok	Kombajny zbożowe			Kombajny ziemniaczane			Kombajny buraczane		
	ogółem sztuk	na 400 ha powierzchni upraw	stopień zmechanizowania w %	ogółem sztuk	na 100 ha powierzchni upraw	stopień zmechanizowania w %	ogółem sztuk	na 100 ha powierzchni upraw	stopień zmechanizowania w %
1952	131	1,5	5	0,5	.
1953	176	1,9	5,5	.	.	.	16	1,5	.
1954	255	2,4	12,4	.	.	.	32	2,7	7,2
1955	279	2,9	14,9	62	1,9	5,7	37	3,0	6,4

W okresie od 1949 do 1956 roku wyposażenie techniczne rolnictwa NRD i NRF niewątpliwie poważnie wzrosło. Ostatnie informacje prasowe wskazują między innymi na poważne zwiększenie ilościowe oraz unowocześnienie parku maszynowego w gospodarstwach państwowych NRD.

Brak aktualnych danych uniemożliwia porównanie wyposażenia w maszyny rolnicze wielkich gospodarstw rolnych w obu częściach Niemiec. Pewną, chociaż niestety niepełną orientację mogą dać poniższe liczby dotyczące stanu w roku 1949.

Tabl. 9. Wyposażenie w maszyny gospodarstw o powierzchni powyżej 100 ha użytków rolnych

Rodzaj maszyny	Sztuk na 100 ha użytków rolnych	
	N R D	N R F
Traktory różnych typów	0,66	1,00
Siewniki nawozowe	0,53	0,87
Siewniki traktorowe	0,49	0,64
Opielacze traktorowe	0,48	0,67
Narzędzia wielostronne	0,51	0,58
Przetrzęsacze siana	0,41	0,69
Snopowiązałki konne	0,32	0,41
Snopowiązałki traktorowe	0,44	0,61
Kombajny zbożowe	.	0,03
Kopaczki ziemniaczane	0,60	0,71
Wyorywacze traktorowe	0,17	0,16
Transportery	0,26	0,32
Sieczkarnie motorowe	0,28	0,21
Dojarki elektryczne	.	0,04

Na koniec drugiej pięcioletki (1960 rok) VEG planują uzyskanie następujących stopni zmechanizowania główniejszych robót polowych:

orka	90%
siew	75%
sadzenie	80%
roboty pielęgnacyjne	75%
sprzęt traw i pastewnych	65%
sprzęt zbóż	90%
podorywki	90%
zbiór ziemniaków	80%
zbiór buraków	70%
siew nawozów i roboty przy oborniku	80%
średnio roboty polowe	81%

Przy mechanizowaniu robót w hodowli i w podwórzcu obok pełnego wykorzystania istniejących urządzeń (kolejki wiszące, naziemne, windy, bloki itp.) szczególny nacisk kładzie się na maksymalne skrócenie dróg transportu wewnętrznego i wprowadzanie do powszechnego użytku różnego typu i kształtu wózków ogumionych i transporterów.

ZATRUDNIENIE I WYNIKI GOSPODAROWANIA

Tak rocznik statystyczny za rok 1955, jak i publikacje fachowe nie podają danych szczegółowych dotyczących zatrudnienia w VEG. Wielkość załóg orientacyjnie określa się na 18—20 robotników na 100 ha

użytków rolnych. W zależności od kierunku produkcji, stopnia zagospodarowania oraz położenia w poszczególnych gospodarstwach państwowych ilość robotników produkcyjnych waha się od 8 (niektóre VEG w okręgu Neubrandenburg) do 30 (VEG nasienne, podmiejskie i ogrodnicze) robotników na 100 ha użytków rolnych. Zatrudnienie w VEG o kierunku ogólnorolnym kształtuje się następująco:

Tabl. 10. Zatrudnienie w 5 VEG według stanu na 1.10.1956 r.

Nazwa VEG	Pracowników ogółem	w tym:			robotników na 100 ha użytków rolnych
		administracyjni	inżynieryjno-techniczni	robotnicy fizyczni	
Okręg Halle:					
a) Eisleben	204	9	4	191	26,1
b) Oberhutte	43	4	2	37	21,1
Okręg Schwerin:					
a) Vogelsang	163	8	4	151	26,0
b) Grossbrutz	153	7	4	142	25,3
c) Karow	189	10	4	175	15,3

Czy orientacyjna średnia zatrudnienia w VEG całej Niemieckiej Republiki Demokratycznej oznacza dużo, czy też mało siły roboczej? Odpowiedzieć na to pytanie można tylko fragmentarycznie na podstawie przeprowadzonych rozmów i dokonanych obserwacji. Opinie są raczej podzielone. Nikt nie twierdził, że robotników w gospodarstwach państwowych jest za dużo. Byli natomiast praktycy, którzy uważali, że obecny stan zatrudnienia jest wystarczający. Ich zdaniem przy stałym powiększaniu parku maszynowego i w warunkach intensywnego mechanizowania szczególnie pracochłonnych zabiegów produkcyjnych istnieje perspektywa pewnej selekcji kadr w kierunku doboru mniejszych ilości lepiej płatnych specjalistów. Obecnie natomiast należy jedynie wyrównać zbyt jaskrawe niedobory siły roboczej w niektórych VEG, szczególnie na północy kraju (okręgi Neubrandenburg, Schwerin i Rostock). Przeciwnicy takiego stanowiska argumentują następująco: ponieważ wzrasta intensywność produkcji roślinnej i zwierzęcej, a pełna mechanizacja najbardziej pracochłonnych procesów produkcyjnych — to zadanie na dłuższy okres czasu (zagadnienie konstrukcji nowych efektywniejszych maszyn i wysokie koszty inwestycyjne), nie może więc być mowy o zmniejszeniu ilości robotników. Przeciwnie, w licznych gospodarstwach dotychczas bazujących w poważnym stopniu na pracy uczniów zasadniczych szkół rolniczych lub korzystających w okresach szczytowych z pomocy społecznej, w pojedynczych wypadkach nawet z pomocy więźniów, istnieje nagła konieczność powiększenia załóg o pracowników stałych, związanych z konkretnymi obiektami, służbowym mieszkaniem, drobną hodowlą itp.

Wydaje się, że te pozornie sprzeczne głosy praktyki są słuszne i uzasadnione w warunkach określonych rejonów kraju. W rzeczywistości bo-

wiem istnieją gospodarstwa (Saksonia, Magdeburg), które już obecnie mechanizują z pomyślnym skutkiem szczególnie pracochłonne zabiegi produkcyjne, co przy dość wysokim zatrudnieniu (24—26 robotników na 100 ha użytków rolnych) i ustalonych proporcjach produkcji nie tylko zapewnia wyrównanie bilansu siły roboczej w okresach natężenia robót, ale jednocześnie zmusza kierownictwo do rozwijania nowych dodatkowych gałęzi produkcji umożliwiających możliwie pełne wykorzystanie posiadanej siły roboczej w okresach zmniejszonego zapotrzebowania, a przede wszystkim w zimie. W gospodarstwach tych istnieją warunki dla dokonania selekcji załóg w kierunku doboru robotników kwalifikowanych i samodzielnych.

Gospodarstwa okręgów północnych, gdzie w ostatnich latach wydatnie wzrosła powierzchnia pod okopowymi i oleistymi oraz podwoiła się hodowla, posiadają niedobory siły roboczej. W tym wypadku obok poprawy organizacji procesów produkcyjnych i wzrostu mechanizacji niezbędna jest dodatkowa pomoc szczególnie w okresie żniw i wykopków. Dotychczas pomoc tę realizowano poprzez wysyłanie do VEG ekip pracowników instytucji i zakładów w miastach. Zdaniem rolników i praktyków ta forma jest zbyt kosztowna i mało wydajna. Uważają oni, że korzystniej jest angażować do określonych robót za odpowiednią wyższą opłatą chłopów z okolicznych wsi lub nie pracujących członków rodzin pracowników. Natomiast w obiektach, które nie posiadają zaplecza siły roboczej (a takich jest większość w NRD), należy dostosować produkcję do realnych zasobów siły roboczej poprawiając jednocześnie dotychczasową organizację i mechanizację.

To dostosowywanie realizuje się następująco. Kierownictwo określonego obiektu po zebraniu wstępnych materiałów z zakresu rozmiarów i opłacalności produkcji zwraca się bezpośrednio do odpowiedniej placówki naukowo-badawczej (np. Forschungstelle für Landarbeit-Gundorf, Institut für Betriebs und Arbeitsorganisation itp.) z prośbą o pomoc w przeorganizowaniu gospodarstwa. Zakład naukowy deleguje 1—2 pracowników, którzy po zapoznaniu się z miejscowymi warunkami i dotychczasowymi rezultatami produkcji wspólnie z kierownictwem gospodarstwa ustalają nowe proporcje, zestawiają bilanse i opracowują w szczegółach nowy projekt. Po przyjęciu przez załogę i zatwierdzeniu przez Pododdział VEG przy Okręgowym Zarządzie Rolnictwa projekt zamienia się w dyrektywę, która obowiązuje nie tylko kierownictwo gospodarstwa, lecz i jego władze przełożone. Cała operacja reorganizacji i zatwierdzenia w zasadzie nie trwa dłużej niż 1 miesiąc. Pomoc naukowców jest z reguły bezpłatna i z racji fachowości wysoko ceniona przez praktyków.

Wydaje się, że te doświadczenia niemieckiej nauki i praktyki rolniczej są szczególnie wartościowe nie tylko dla naszych instytutów i zakładów uczelnianych, lecz i dla bardzo rozbudowanych i jak dotychczas mało wydajnych biur urzędów rolnych (BUMR i CZUR).

W skali całej Niemieckiej Republiki Demokratycznej gospodarstwa państwowe dotychczas produkowały ze stosunkowo niedużą, niemniej jednak rzeczywistą stratą. W poszczególnych natomiast okręgach obok obiektów deficytowych istnieje stale rosnąca ilość gospodarstw przynoszących dochód. Poszczególni dyrektorzy w rozmowach stwierdzają, że w dużej mierze przyczyną deficytu są krzywdzące VEG ceny dostaw

obowiązkowych, nie zawsze uzgadniane z kierownictwem narzuty ilości i asortymentu upraw i zaopatrzenia oraz zbyt wysokie koszty robocizny, zbyt drogie budownictwo itp. Zmiany w systemie planowania i cen, jakie ostatnio dokonują się na odcinku gospodarstw państwowych, łącznie z przeprowadzaną oddolnie reorganizacją produkcji powinny już w następnym roku zapewnić rzeczywistą rentowność państwowych przedsiębiorstw rolnych w NRD.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA I ADMINISTRACJA

W NRD obowiązuje trzystopniowa struktura organizacyjna VEG, a mianowicie:

- 1) Oddział Gospodarstw Państwowych przy Ministerstwie Rolnictwa,
- 2) Pododdział Gospodarstw Państwowych przy Okręgowym Zarządzie Rolnictwa,
- 3) Gospodarstwo Państwowe.

W chwili obecnej istnieje 15 pododdziałów okręgowych. Najwięcej gospodarstw znajduje się w okręgach: Magdeburg (73), Potsdam (74) i Neubrandenburg (63), najmniej zaś — w okręgu berlińskim (8) i Suhl-Turyngia (6).

Poniżej podajemy przykładowo strukturę organizacyjną Pododdziału Gospodarstw Państwowych w Schwerinie (Meklemburgia), zarządzającego 32 gospodarstwami o łącznym obszarze ca 17 000 ha użytków rolnych:

kierownik	1
planowanie i finanse	4 + 1 praktykant
produkcja i technika	5 + 1 praktykant
praca i kształcenie	3
maszynistki	2
sekretarka	1

razem osób: 16 + 2 praktykantów, absolwentów wyższej uczelni rolniczej

Podstawową jednostką produkcyjną jest gospodarstwo, którego obszar w warunkach tak zwanych obiektów ogólnorolnych wynosi ca 600 ha, z tym, że szczególnie na północy kraju często można spotkać jednostki 1 000 i więcej hektarowe.

Personel administracyjno-inżynierski takiego przykładowego gospodarstwa o ogólnej powierzchni 1 500 ha przy 850 ha użytków rolnych składa się z:

dyrektora
 asystenta (z-ca dyrektora)
 agronoma
 zootechnika
 kalkulatora norm i stawek

głównego buchaltera
 4 pracowników księgowości
 pracownika inwestycji
 sekretarki
 2 praktykantów

łącznie: 14 osób

We wspomnianym gospodarstwie istnieją następujące jednostki organizacyjne:

brygada polowa kierowana przez brygadiera polowego (Feldbaumeister) i 3 pomocników (dla koni, dla traktorów i dla robotników pieszych),
brygada obsługi bydła, na której czele stoi szwajcar (Mölknermeister),
brygada obsługi owiec kierowana przez mistrza owczarskiego (Schafenmeister),

brygada obsługi trzody chlewnej, której przewodzi chlewmistrz (Schweinmeister),

brygada ogrodnicza kierowana przez ogrodnika (Gartenmeister),
grupa spichrzowa z magazynierem (Speichlermeister),
kierownik składów i pomieszczeń (nawozy, materiały pędne, części zamienne, materiały budowlane itp.) — Lagerleiter,

rzemieślnicy (Handwerke),

personel stołówki,

uczniowie zasadniczej szkoły rolniczej (Lehrlinge).

Łącznie załoga gospodarstwa liczy:

174 pracowników fizycznych
 53 uczniów
 14 pracowników umysłowych

Razem: 241 osób

Poszczególni brygadierzy i specjaliści oprócz praktyki obowiązani są ukończyć kurs kwalifikacyjny i uzyskać dyplom uprawniający do pełnienia określonych obowiązków. Na uwagę zasługuje spotykane powszechnie wysokie poczucie osobistej odpowiedzialności nie tylko nadzoru, ale i zwykłych robotników za zlecony zakres czynności, za inwentarz żywy i martwy oraz za ilościowe i jakościowe rezultaty produkcji.

Podobnie nie można mieć także zastrzeżeń do fachowego przygotowania i sumienności w codziennej pracy personelu administracyjno-technicznego. Dyscyplina pracy rzeczywiście obowiązuje w równym stopniu tak dyrektora i agronoma, jak i stróża czy sprzątaczkę. W czasie jednej z wieczornych odpraw nadzoru gospodarstwa byliśmy świadkami zdumiewającej, dla znających odmienną praktykę wielu naszych PGR, troski o maksymalnie oszczędne wykonywanie poszczególnych robót i zabiegów. Dyrektor, buchalter i brygadierzy troskliwie i z ołówkiem w ręku kalkulowali siły robocze, środki transportowe, obroty i ładowność wozów przy zwózce buraków i kapusty. Wykazywali przy tym rzetelną gospodarczą troskę o wyniki gospodarowania. Nie był to wcale jakiś odosob-

niony wypadek i mamy podstawy wierzyć, że w przeważającej większości gospodarstw państwowych NRD postępuje się tak samo. Absolutnie nie należy natomiast naśladować grubych przerostów administracyjnych, jakie istnieją w podstawowych jednostkach produkcyjnych — gospodarstwach. We wspomnianym wyżej VEG według słów dyrektora można by było równie dobrze, a przy tym dużo taniej produkować z obsadą 6—7 pracowników umysłowych zamiast 14 zatrudnionych obecnie. Należy tylko uprościć rachunkowość i planowanie, zmniejszyć w sposób radykalny sprawozdawczość i ukrócić tak uciążliwą, szczególnie dla rolników, biurokrację. Podobno i w tej dziedzinie mają w niedługim czasie zajść zmiany na lepsze.

ANEKS

Podana poniżej analiza porównawcza planów gospodarczo-finansowych 3 kombinatów rolnych stanowi bardziej aktualne i szczegółowsze uzupełnienie ogólnych danych i fragmentarycznych informacji o państwowych gospodarstwach rolnych w NRD. Obok poszczególnych bardzo interesujących cyfr i wskaźników na szczególną uwagę zasługuje sama metoda analizy porównawczej. Kombinaty rolne Aschersleben, Bernburg i Quedlinburg, położone na pograniczu okręgów Halle i Magdeburg, należą — jak na to wskazuje wynik gospodarowania — raczej do grupy przeciętnych gospodarstw państwowych w Niemieckiej Republice Demokratycznej.

ANALIZA PORÓWNAWCZA PLANÓW GOSPODARCZO-FINANSOWYCH NA ROK 1957 KOMBINATÓW ROLNYCH ASCHERSLEBEN, BERNBURG I QUEDLINBURG

(Kombinat rolny = odpowiednik naszego zespołu PGR. W roku 1956 było w NRD łącznie 5 kombinatów rolnych)

	Aschersleben	Bernburg	Quedlinburg
I. Dane wprowadzające			
Powierzchnia ogółem ha	1 407,—	1 528,—	3 459,—
Użytki rolne — ha	1 387,—	1 455,—	3 376,—
Grunty orne — ha	1 335,—	1 396,—	3 124,—
Klasa gleb (średnia)	89	83	65
Średnie opady w mm	502	.	466
Wysokość n.p. morza w m	180	.	220
Ilość gospodarstw	4	5	7
Ilość pól	214	141	180
Przeciętna wielkość pól w ha	6,5	10,3	17,0
Średnia odległość od ośrodka w km	3	2	2,5

	Aschersleben	Bernburg	Quedlinburg
2. Produkcja roślinna			
a) <i>Struktura użytków w %</i>			
ziemia orna i ogrody	96,3	96,4	93,3
łąki	0,9	0,8	1,3
pastwiska	1,5	1,6	2,5
sady	1,5	0,3	2,7
szkółki drzewek owocowych	—	0,9	0,2
b) <i>Struktura zasiewów w %</i>			
kłosowe	40,8 (35)	38,6 (7)	43,3 (30)
strączkowe	13,0 (100)	4,0 (100)	13,2 (100)
oleiste	4,1 (27)	3,6 (29)	1,8 (30)
włókniste	0,2 (100)	1,0 (100)	0,5 (100)
warzywa i nasiona warzyw	2,2 (100)	2,8 (87)	1,8 (90)
buraki cukrowe	9,5	11,9 (27)	5,7
okopowe pastewne	3,5 (46)	2,4	6,3 (46)
ziemniaki	5,6	8,1	3,8
pastewne polowe	15,3 (26)	23,2 (30)	19,5 (25)
rośliny specjalne	0,8 (100)	2,9 (100)	0,4 (77)
poletka doświadczalne	3,0	1,5	3,1
nawozy zielone	—	—	0,6
Liczby w nawiasach oznaczają % ziemiopłodów kwalifikowanych			
c) <i>Poplon i wsiewki w % ziemi ornej</i>			
	30,5	21,3	18,5
d) <i>Plony w q/ha</i>			
pszenica ozima	37,0	35,0	36,0
pszenica jara	30,0	30,0	34,0
żyto ozime	33,0	31,0	26,0
jęczmień ozimy	36,0	36,0	38,0
kukurydza na ziarno	20,0	30,0	36,0
owies	33,0	30,0	35,0
zboża razem	35,0	33,0	34,0
groch	18,0	17,0	—
strączkowe pastewne	—	12,0	—
rzepak ozimy	17,0	17,5	17,5
ziemniaki	190,0	185,0	197,0
buraki cukrowe	300,0	310,0	300,0
buraki pastewne	450,0	480,0	500,0
pastewne polowe	56,0	58,0	70,0
siano z łąk	50,0	50,0	35,0
e) <i>Nawożenie (czysty składnik kg/ha użytków rolnych)</i>			
azotowe	82,0	56,0	61,0
fosforowe	45,0	44,0	47,0
potasowe	130,0	124,0	108,0
wapno	65,0	126,0	35,0
Koszt nawożenia DM/ha użytków roln.	120,0	104,0	99,0

	Aschersleben	Bernburg	Quedlinburg
Produkcja obornika q/szt. duża	71,0	116,0	83,0
Zapotrzebowanie obornika q/szt. duża	65,0	86,0	45,0
3. Produkcja zwierzęca			
a) <i>Obsada inwentarza żywego sztuk efektywnych/100 ha użytków rolnych</i>			
Konie	6,2	6,4	5,0
z tego konie robocze	5,3	4,8	4,1
bydło	33,2	40,5	30,2
z tego krowy	15,9	17,8	12,3
trzoda chlewna	304,8	159,0	123,6
z tego maciory	21,6	13,0	11,1
owce	145,4	146,0	201,0
z tego maciorki	57,7	49,5	62,5
ptactwo	45,3	53,0	120,1
z tego kury	43,5	48,6	62,1
b) <i>Sztuk dużych/100 ha użytków rolnych</i>	92,1	74,4	65,1
c) <i>Bydło</i>			
urodzonych cieląt w %	90	83	90
odchowanych cieląt w %	84	75	82
upadki w % urodzeń	7,5	9,4	9,9
roczny udój mleka od krowy (przy 3,5% tłuszczu) w kg	3 600	3 200	3 275
roczna produkcja mięsa na sztukę średnią obsady w kg	104	88	110
łączna produkcja na krowę w jednostkach zbożowych	39,9	27,7	39,3
wartość produkcji w DM na sztukę dużą bydła	1 084	814	890
kg mleka pełnego na cielę	400	430	420
kg mleka chudego na cielę	300	600	450
d) <i>Trzoda chlewna</i>			
prosiąt urodzonych od maciory w sztukach	15,8	14,1	14,7
prosiąt odchowanych od maciory w sztukach	13,8	12,2	12,4
upadki w % urodzeń	12,7	13,0	15,3
roczna produkcja mięsa na sztukę średnią obsady w kg	93,0	72,0	89,0
wartość produkcji w DM na sztukę dużą	1 827	1 420	1 565
e) <i>Owce</i>			
urodzonych jagniąt na 100 sztuk	112	115	122
odchowanych jagniąt	100	109	109
upadki w % urodzeń	11,1	5,5	12,7
kg wełny od 1 owcy	3,8	3,5	3,9

	Aschersleben	Bernburg	Quedlinburg
roczna produkcja mięsa na sztukę średnia			
obsady w kg	14,0	13,0	13,0
wartość produkcji w DM na sztukę dużą	1 080	1 103	1 010
f) <i>Drób</i>			
sztuk jaj od kury	117	135	135
4. Pasze i żywienie			
a) <i>Nakład pasz na 1 krowę</i>			
pasze treściwe — w jednostkach zbożo- wych	9,9	6,1	9,4
siano — q	8,0	10,0	12,0
zielonki — q	88,0	75,0	80,0
buraki pastewne — q	20,0	24,0	25,0
kiszonki — q	66,0	65,0	60,0
Łącznie pasze w jednostkach zbożowych	32,5	27,7	30,4
b) <i>Nakład pasz na 100 kg produkcji świń</i>			
pasze treściwe w jednostkach zbożowych	4,1	4,6	4,6
ziemniaki — q	2,5	4,6	2,8
pasze białkowe — q	0,6	0,7	0,6
zielonki — q	5,4	7,8	2,5
c) <i>Nakład pasz na sztukę dużą owcy</i>			
pasze treściwe — jednostki zbożowe . .	9,2	10,6	11,5
suszone wysłodki — q	4,8	5,7	2,0
siano — q	19,0	29,0	38,0
buraki pastewne — q	15,0	33,0	23,0
liście i kiszonki — q	65,0	41,0	15,0
Łącznie pasze w jednostkach zbożowych .	28,0	37,1	37,1
d) <i>Koszt pasz rocznie w DM/szt. dużą</i> .	810.—	708.—	736.—
Koszt pasz dziennie w DM/szt. dużą .	2,22	1,93	2,02
e) <i>Powierzchnia pasz w ha/1 szt. żywieniową</i>			
trwale użytki zielone	0,06	0,05	0,04
pasze polowe	0,28	0,34	0,30
buraki pastewne	0,07	0,05	0,07
buraki cukrowe (50%)	0,12	0,09	0,06
reprodukcja pasz (30%)	0,03	0,05	0,03
Powierzchnia głównych pasz	0,56	0,58	0,50
Powierzchnia pasz dodatkowych	0,74	0,44	
f) <i>Powierzchnia słomy w ha/1 szt. dużą</i> .	0,47	0,56	0,68

	Aschersleben	Bernburg	Quedlinburg
5. Wydajności produkcyjne			
a) <i>Produkcja towarowa w q/ha użytków rolnych</i>			
zboża	7,0	3,4	6,7
strączkowe	1,3	0,4	0,5
oleiste	0,7	0,5	0,3
ziemniaki	3,7	4,1	0,6
buraki cukrowe	27,6	25,6	15,8
w kg/ha użytków rolnych			
mleko	183,0	166,0	62,0
hydło i owce	35,0	44,0	47,0
świnie	272,0	74,0	94,0
drób	1,0	0,4	1,0
welna	5,5	5,2	6,5
w sztukach/hektar użytków rolnych			
jaja	48,0	33,0	56,0
b) <i>Produkcja w jednostkach zbożowych/hektar użytków rolnych</i>			
zboża	8,2	8,1	6,4
strączkowe i oleiste	3,3	1,7	1,5
okopowe i warzywa	10,2	11,9	6,8
pozostałe	2,0	1,9	1,7
razem produkcja roślinna			
	23,7	23,6	16,4
hydło	5,6	6,0	4,6
trzoda chlewna	14,2	6,1	5,7
owce	3,4	3,5	4,4
drób i inne	0,2	0,1	0,2
razem produkcja zwierzęca			
	23,4	15,7	14,9
Łącznie produkcja brutto			
	47,1	39,3	31,3
Pasze kupne			
	11,7	9,1	6,3
obcy materiał siewny			
	1,1	0,8	0,7
Produkcja brutto po potrąceniu zakupów			
	34,3	29,4	24,3
6. Nakłady robocizny i produktywność pracy			
a) <i>Obsada siły roboczej (rob./100 ha użytków rolnych)</i>			
produkcja polowa	16,9	16,2	21,0
produkcja zwierzęca	5,7	5,1	4,4
podwórza i magazyny	1,3	0,7	0,9
rzemieślnicy	1,8	1,8	1,8
inni robotnicy w produkcji	2,9	3,0	0,4
razem robotnicy w produkcji			
	28,6	26,8	28,5

	Aschersleben	Bernburg	Quedlinburg
personel inżynieryjno-techniczny . . .	1,4	1,4	0,8
personel administracyjny i kierowniczy	0,9	1,0	0,8
personel pomocniczy	3,1	1,7	0,9
stróże	1,2	1,4	0,9
pozostali	0,5	0,6	0,3
łącznie sił roboczych	35,7	32,9	32,2
uczniowie	13,2	7,2	5,5
b) Nakład siły pociągowej żywej i mechanicznej			
koni roboczych — sztuk/100 ha użytków rolnych	5,3	4,8	4,1
godzin pracy na 1 konia	580	821	314
z tego transporty	280	86	220
koniogodzin/ha użytków rolnych . . .	30,6	39,3	12,7
Motorowych PS na 100 ha użytków rolnych	62,6	63,0	62,0
hektarów orki średniej na traktor . . .	156	208	195
z tego prace polowe	65	64	67
c) Stopień intensywności pracy			
z tego produkcja polowa	104,4	100,6	89,5
	59,4	59,8	56,1
d) Płace i zarobki			
średni zarobek robotnika w produkcji DM/rok	2 980	2 955	3 319
średni zarobek zatrudnionego przy usługach DM/rok	2 610	2 913	3 035
średni zarobek łącznie zatrudnionych w PGR (bez uczniów) — 1 prac. DM/rok	3 190	3 238	3 777
płace robotników produkcyjnych DM/ha użytków rolnych	758	793	882
płace i ubezpieczenia razem DM/ha użytków rolnych	1 214	1 250	1 242
płace i ubezpieczenia w % nakładów brutto	44,6	48,0	54,8
e) Produktywność pracy			
Wartość produkcji brutto w DM/1 rob. prod.	10 713	9 790	8 152
Wartość produkcji brutto w DM/1 zatrudn.	6 161	6 640	6 539
Produkcja brutto w jednostkach zbożowych/1 robotnika w produkcji . . .	120	109	85
Produkcja brutto w jednostkach zbożowych/1 zatrudnionego w PGR . . .	96	89	76
7. Nakłady, przychody i wynik gospodarowania (rentowność)			
a) Nakłady w DM/ha użytków rolnych			
ziarno siewne	131	130	125

	Aschersleben	Bernburg	Quedlinburg
nawozy	187	190	156
pasze	724	531	480
materiały i części zamienne	320	314	284
płace i ubezpieczenia	1 214	1 250	1 242
inne koszty	224	221	158
odpisy	136	165	197
pozostałe koszty produkcyjne	201	193	175
Roczny nakład	3 196	2 994	2 827
b) <i>Przychody w DM/ha użytków rolnych</i>			
produkcja roślinna	990	1 228	830
„ zwierzęca	1 306	758	870
„ uboczna	9	35	18
przedsiębiorstwa pomocnicze	—	—	78
produkcja brutto	2 717	2 618	2 258
łączny przychód	2 733	2 636	2 287
c) <i>Wynik gospodarowania</i>	—164	—303	—222
wskaźnik kosztów (procentowy stosunek kosztów do wartości produkcji	106	108	109

WYJAŚNIENIA

NIEKTÓRYCH POJĘĆ I OKREŚLEŃ UŻYTYCH W ANALIZIE PORÓWNAWCZEJ

1. *Klasa gleb* — Obowiązujący w NRD liczbowy system klasyfikacyjny uwzględnia 9 rodzajów gleb (od piasków do lessów) i 7 stopni żyzności. Przynależność konkretnego pola do określonego rodzaju i żyzności gleby oznacza się przy pomocy liczb w skali od 1 do 100 (np. gliny dyluwalne o bardzo głębokiej próchnicznej warstwie urodzajnej i zasobnym w próchnicę i wapno podglebiu mieszczą się w granicach 82—90).
2. *Nawozy mineralne* — W praktyce rolnictwa NRD stosuje się najczęściej następujące nawozy mineralne:
 - azotowe: siarczan amonu (20—21% N), saletra potasowo-amonowa (ca 15% N) i azotniak (20—21% N);
 - fosforowe: superfosfat (16—20% P₂O₅), tomasyna (10—18% P₂O₅), Am — sup — ka (ca 7% N + 7% P₂O₅ + 11% K₂O), Mg fosfat (18—20% P₂O₅);
 - potasowe: 40% sól potasowa, 50% sól potasowa, Emgekali (33—37% K₂O + 15% MgSO₄), sylvinit (16—20% K₂O) i kainit (12—15% K₂O);
 - wapno nawozowe: Branntkalk (75—90% CaO i MgO), Mischkalk (ca 40% CaO + ca 40% CaCO₃) i Löschkalk (60—70% CaO).

3. *Uczniowie (Lehrlinge)* — Przy licznych gospodarstwach państwowych w NRD zlokalizowane są zasadnicze szkoły rolnicze, których słuchacze (młodzież wiejska po szkole podstawowej) pracują określoną ilość godzin w polu, przy hodowli i w podwórzu gospodarstwa. Mimo że wydajność ucznia przyjmuje się jako 0,25 wydajności dorosłego stałego robotnika, stanowią oni w praktyce istotną rezerwę siły roboczej, szczególnie w okresach szczytowego natężenia robót.
4. *Sztuki żywieniowe i sztuki duże (inwentarza żywego).*

Tabl. 11. Przeliczenie obsady inwentarza na sztuki duże i żywieniowe

	Sztuki duże = 500 kg wagi żywej	1 sztuka duża = ilości sztuk żywieniowych
K o n i e:		0,5
ciężki	1,2	
średni	1,0	
lekki	0,8	
żrebak	0,5	
B y d ł o:		1,0
woły	1,2	
bułaje	1,5	
krowy	1,0	
jałowizna pow. 2 lat	1,0	
„ 1—2 lata	0,7	
„ do 1 roku	0,3	
opasy powyżej 2 lat	1,0	
Trzoda chlewna		
knury i maciory	0,3	0,2
świnie ponad 75 kg	0,2	0,1
„ od 20—75 kg	0,1	
O w c e		0,7
ponad 1 rok	0,1	
do 1 roku	0,05	

5. *Mot. PS (Motor PS)* — moc traktora w koniach mechanicznych (KM) np:

traktor jednoosiowy	9 PS
„ „Maulwurf”	15 „
„ „Aktlorst”	30 „
„ „Pionier”	40 „

razem 94 Mot. PS

6. *Intensywność pracy (Arbeitsintensität)* = pracochlönność poszczególnych gałęzi produkcji w gospodarstwie.

Arbeitsintensitätzahlen = wskaźniki pracochlönności poszczególnych kultur i grup zwierząt, przy czym za 1 przyjmuje się w pro-

dukcji roślinnej ziemniaki i kukurydzę na ziarno, a w produkcji zwierzęcej — krowy i buhaje.

Arbeitsintensitätsgrad = stopień pracochłonności dla całego gospodarstwa.

Tabl. 12. **Przykład obliczania pracochłonności produkcji roślinnej**

Wyszczególnienie	Powierzchnia uprawy		Wskaźnik pracochłonności	Powierzchnia uprawy w % użytków rolnych razy wskaźnik pracochłonności
	ha	w % użytków rolnych		
Zboża i oleiste	120	48,0	0,25	12,00
Strączkowe	15	6,0	0,35	2,10
Kukurydza na ziarno	10	4,0	1,00	4,00
Ziemniaki	25	10,0	1,00	10,00
Buraki cukrowe	20	8,0	1,25	10,00
Pastewne polowe	28	11,2	0,30	3,35
Buraki pastewne	12	4,8	1,25	6,00
Łąki	12	4,8	0,15	0,72
Pastwiska	8	3,2	0,10	0,32
Użytki rolne	250	100,0		48,49
Wsiewki i poplony	55	22,0	0,25	5,50
Szpinak jako przedplon	12	4,8	0,50	2,40
AIZ (pracochłonność produkcji roślinnej)				56,39

Tabl. 13. **Przykład obliczania pracochłonności w produkcji zwierzęcej**

Wyszczególnienie	O b s a d a		Wskaźnik pracochłonności	Obsada na 100 ha użytków rolnych razy wskaźnik pracochłonności
	w sztukach	na 100 ha użytków rolnych		
Konie	12	4,8	0,50	2,40
Krowy, buhaje	70	28,0	1,00	28,00
Jałowizna	75	30,0	0,20	6,00
Maciory z prosiętami	20	8,0	0,30	2,40
Warchlaki i tuczniki	250	100,0	0,05	5,00
Owce z jagniętami	320	128,0	0,03	3,85
Kury	500	200,0	0,006	1,20
AIZ (pracochłonność produkcji zwierzęcej)				48,85
Stopień intensywności pracy całego gospodarstwa				105,24

7. *Jednostka zbożowa* (Getreideeinheit/GE) = miernik wydajności umożliwiający ocenę wytworów produkcji roślinnej i zwierzęcej i porównanie wydajności gospodarstw znajdujących się w takich samych lub podobnych warunkach produkcji.

Przykład:

1 q żyta, pszenicy, owsa i jęczmienia	=	1,00	jedn. zboż.
1 q rzepaku, rzepiku i słonecznika	=	2,00	„ „
1 q ziemniaków i buraków cukrowych	=	0,25	„ „
1 q warzyw	=	0,15—0,30	„ „
1 q siana	=	0,30—0,50	„ „
1 q konia	=	7,00	„ „
1 q bydła rogatego	=	6,00	„ „
1 q trzody chlewnej	=	5,00	„ „
100 litrów mleka 3,5% tłuszczu	=	0,74	„ „
100 sztuk jaj	=	0,25	„ „
100 litrów czystego spirytusu	=	2,00	„ „
100 kg tytoniu	=	2,00	„ „

Przy ustalaniu wartości określonego produktu czy też artykułu w jednostkach zbożowych wychodzi się z ilości wartości karmowych, jakie zawiera ten produkt. Do tego dochodzi przy poszczególnych artykułach specjalna wycena białka (wartości karmowe $\times 2,5$), a przy produktach, które nie są bezpośrednim pokarmem dla ludzi i zwierząt, porównanie ich wydajności z wynikami, jakie uzyskuje się przy ziemiopłodach o podobnej pracochłonności i zbliżonych wymaganiach glebowo-klimatycznych.

Wyceny produktów pochodzenia zwierzęcego dokonuje się na podstawie wartości pasz zużytych na ich wytworzenie.